

Lausunto

26.08.2021

Asia: VN/2434/2018

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPerin näkemyksen mukaan lakiehdotuksen keskeinen tavoite edistää väärinkäytöksistä ilmoittamista nykyistä laajemmin ei toteudu lakiesityksessä toivotulla tavalla sosiaali- ja terveydenhuollossa eikä varhaiskasvatuksessa ja se tulee jopa heikentämään erityislaeissa jo nyt olevia henkilöstön epäkohdista ilmoittamisiin liittyviä velvoitteita.

Erityisesti: 2 § Soveltamisala. Miten arvioitte esitettyä soveltamisalaa? Puuttuuko mielestänne jokin keskeinen lainsäädännön ala soveltamisalasta? Mikä? Perustelkaa mielipiteenne.

Epäkohdista ilmoituksen tekeväälle on oltava selvää se, koska hän saa suojaa ja koska ei. Lakiehdotus näyttäytyy työntekijöille sekavana, koska se takaa väärinkäytöksistä ilmoittavalle suojelua vain tietyissä laissa määritellyissä asioissa. Sote- ja vaka-aloilla esiintyy paljon epäkohtia ja näillä on lisäksi lakimääräinen henkilöstöä velvoittava ilmoitusvelvollisuus epäkohdista. Erityislaeissa säädetään henkilöstölle ilmoitusvelvollisuus, mutta työnantajalle, joka käyttää kiellettyjä vastatoimia epäkohdista ilmoittanutta henkilöä vastaan ei ole säädetty mitään todellisia sanktioita ja epäkohtien ilmoittajalla ei käytännössä ole mitään todellista suojaa. Tilanne johtaa siihen, että epäkohdista ilmoittaminen ei toteudu ja henkilöstön ilmoittamisvelvollisuus jää osittain kuolleeksi kirjaimeksi.

Ilmoitusvelvollisuuden tavoitteena on, että asiakastyön epäkohdat ja niiden uhat tulisivat tietoon nopeasti ja niihin voitaisiin puuttua riittävän ajoissa. Tarkoituksena on turvata erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden hyvän hoidon ja huolenpidon toteutuminen. Jos näitä aloja ei saada mukaan tämän lain soveltamisalan piiriin, tilanne on korjattava ja työnantajan käyttämiä vastatoimien kieltoa vastaava samantasoinen seuraamusjärjestelmä on säädettävä myös kaikkiin muihin lakeihin, missä henkilöstöllä on ilmoittamisvelvollisuus havaitsemistaan epäkohdista. Mikäli näin ei tehdä, ilmoittajan suojalla ei ole juuri merkitystä sote- ja vaka-aloilla. Ilmoittamisvelvollisuus on säädetty turvaamaan näillä aloilla asiakasturvallisuuden toteutumista ja se ei saa jäädä heikosti toimivan ilmoitusjärjestelmän ja puuttuvan ilmoittajan suojan jalkoihin.

Hyvin erikoiseksi tämän esityksen tekee vielä se, että hallituksen esityksen alussa s. 12 luetellaan lainsäädännön nykytilaa ja siellä mainitaan sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatustlain mukaiset ilmoitusvelvollisuudet. Kuitenkaan näitä ei sitten ole tarkoitettu tämän uuden ilmoittajan suoja koskevan lain piiriin.

Sivulla 53 ehdotuksissa ensin todetaan, että ehdotettu laki ilmoittajien suojelusta olisi yleislaki lain soveltamisalalla. Laki täydentäisi jo voimassa olevaa erityissääntelyä ilmoittajien suojelusta ja lakia sovellettaisiin rinnakkain ja täydentävänä muun lainsäädännön kanssa. Sitten kuitenkin tehdään kansallisenkin lainsäädännön osalta rajaus siihen, että pitää olla kyse soveltamisalaan kuuluvasta lainsäädännöstä: ”Soveltamisalaan otettaisiin mukaan direktiivin edellyttämän EU-pohjaisen sääntelyn lisäksi kunkin soveltamisalaan kuuluvan lainsäädäntöalan kansallinen lainsäädäntö.”

Ylipäättään tämä soveltamisala on tehty työntekijöiden kannalta kestävämmän vaikeaksi, kun sivulla 74 todetaan seuraavaa: ”Ilmoittajan kannalta lain soveltamisalan monimutkaisuus tarkoittaa sitä, että hänellä on joissain tapauksissa oltava hyvä ilmoitukseen liittyvän lainsäädännön tuntemus, jotta voi varmistua siitä, että ilmoitus kuuluu lain soveltamisalaan. Tätä arviointia helpottaa kuitenkin se, että myös kansallinen lainsäädäntö direktiivissä tarkoitetuilta lainsäädännön aloilta ehdotetaan sisällytettäväksi lain soveltamisalaan.”

Soveltamisala on määritelty niin vaikeasti, että työntekijällä pitäisi itsellään olla lainsäädäntötuntemusta, jotta tietäisi, mistä asioista voi ilmoittaa ja mistä ei. SuPerin näkemyksen mukaan tämä lakiesitys lisää epätietoisuutta eikä se tue direktiivin asettamien tavoitteiden toteutumista.

Erityisesti: Mikä laki mielestänne puuttuu soveltamisalasta?

Sosiaalihuoltolaki, lastensuojelulaki, varhaiskasvatustlain ja vanhuspalvelulaki edellyttävät sote- ja varhaiskasvatusaloilla työskenteleviltä henkilöiltä ilmoitusvelvollisuutta havaitsemistaan epäkohdista. Näihin lakeihin on säädettävä vähintään samantasoinen ilmoittajan suoja kuin mitä tässä lakiluonnoksessa esitetään.

2 luku Ilmoittajan suojelun yleiset edellytykset ja ilmoittaminen

-

Erityisesti: liittykö toimintanne kannalta sisäisen ilmoituskanavan perustamisvelvollisuuteen ongelmia? Mitä? Perustelkaa mielipiteenne.

-

Erityisesti: liittykö toimintanne kannalta ulkoisen ilmoituskanavan perustamisvelvollisuuteen ongelmia? Mitä? Perustelkaa mielipiteenne.

Liittyy mikäli uusia ulkoisia ilmoituskanavia perustetaan ja niistä on rajattu ulkopuolelle sote- ja vaka- alat. Tämä tulee aiheuttamaan sekaannusta ja heikentää entisestään jo nykyisin käytössä olevien ilmoituskanavien kautta tapahtuvaa toimintaa. Tämä antaa myös väärän signaalin sote- ja vaka- aloilla työskenteleville henkilöille ja tulee näkemyksemme mukaan heikentämään entisestään nyt jo näiden alojen työntekijöiden lakimääräistä ilmoitusvelvollisuutta havaitsemistaan epäkohdista.

3 luku Sisäisiin ja ulkoihin ilmoituksiin sovellettavat säännökset

-

Erityisesti: miten arvioisitte tietosuojaan liittyviä kysymyksiä (19 §:n salassapitovelvollisuus ja 20 §:n henkilötietojen käsittely)

-

4 luku Tietojen julkistaminen

-

5 luku Suojelutoimenpiteet

-

Erityisesti: miten arvioisitte esitettyä suojelun tasoa, onko se riittävä? Perustelkaa mielipiteenne.

Suurin puute lakiesityksessä on se, että se rajaa soveltamisalan ulkopuolelle sote- ja vaka-alat. Muutoin suojelun taso lakiesityksessä on hyvä. Lainsäädännössä on nyt aukko ilmoittajien suojan osalta sote- ja vaka-aloilla. Ilmoittajien suojaa koskeva laki toisi myös näille korjauksen, jos niitä ei rajattaisi soveltamisalan ulkopuolelle.

6 luku Seuraamukset

Käännetty todistustaakka on erittäin hyvä ja tärkeä asia ja samoin mahdollisuus hyvityksen saamiseen mahdollisten vastatoimien tilanteessa. Hyvitys loisi uuden mahdollisuuden vastatoimiasioiden riitauttamiseen, koska tällä hetkellä ei ole ollut selvää, onko työntekijällä oikeus mihinkään korvauksiin. Ensinnäkään sosiaalihuolto- ja varhaiskasvatustilanteissa ei todeta mitään korvauksista tilanteessa, jossa työntekijälle asetetaan vastatoimia. Ongelma siis on, mitä vastatoimien rikkomisen johdosta voisi vaatia. Usein vastatoimi ei ole kuitenkaan niin radikaali kuin työsuhteen päättäminen, jonka riitauttaminen ei ole ongelma. Vastatoimet voivat olla tekoja, joista ei aiheudu suoranaista rahallista vahinkoa (työtehtävien muuttaminen, työvuorojen vaihtaminen ikäviin aikoihin, varoituksen antaminen yms.), eikä vahingonkorvaustakaan voi sitten vaatia, kun ei rahallista vahinkoa voi osoittaa.

2. Esitysluonnoksen vaikutusten arviointi/yleiset kommentit

-

2.1 Millaisia vaikutuksia esitetyllä lailla ennakoitte olevan toimintanne?

-

2.2 Onko esityksessä tunnistettu toimintanne kannalta merkittävät vaikutukset? Jos ei, niin mitkä vaikutukset puuttuvat?

-

2.3 Ovatko yksityisen sektorin yrityksiin liittyvät vaikutukset tunnistettu riittävästi? Jos ei, niin mitkä vaikutukset puuttuvat?

-

2.4 Ovatko valtion viranomaisiin liittyvät vaikutukset tunnistettu riittävästi? Jos ei, niin mitkä vaikutukset puuttuvat?

-

2.5 Ovat kuntiin liittyvät vaikutukset tunnistettu riittävästi? Jos ei, niin mitkä vaikutukset puuttuvat?

-

3. Muut huomiot. Mahdolliset muut huomionne ehdotetusta sääntelystä ja esityksistä.

-

Salo Jussi

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry - Puheenjohtaja Silja Paavola